

Кольцов М. О., к. філос. н., старший викладач кафедри філософії, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

I. Ньютон і британська релігійна культура XVIII століття

Той факт, що Ісаак Ньютон присвячував теологічним і алхімічним заняттям більше часу, аніж математиці і натурфілософії, вже можна вважати відомим широкому загалу. Якщо не завдяки науковим дослідженням, то, принаймні, науково-популярній та художній літературі. Ньютон старанно приховував свої зацікавлення і лише після того, як в 1930-х роках стала доступна його рукописна спадщина, дослідники отримали можливість більше детально ознайомитись з особливостями ньютонівських поглядів на релігію.

Однак відповідь на питання про роль Ньютона в парадигмальних змінах британської релігійної культури XVIII століття слід шукати не в архівах, а в опублікованих працях – «Началах» та «Оптиці». Особливістю ньютонівського впливу було існування цілого покоління посередників, які використали натурфілософські праці Ньютона як інструментарій для обґрунтування релігії.

Англіканські теологи були першими читачами «Математичних начал натурфілософії». Вони першими звернули увагу, що в цій праці міститься методологія, здатна обґрунтувати основи натуральної релігії. Один з них, Семюель Кларк, будучи близьким другом Ньютона, отримав можливість виконати достатньо амбіційне завдання – створити нове філософське обґрунтування християнства. А останнє його вже потребувало.

Успіхи в економіці, політична нестабільність і зростання ролі наукового знання призвели до кризи релігії Одкровення, яка в собі містила і уявлення про те, як влаштований світ. Навіть після того, як християнські мислителі адаптували аристотелівську фізику до своїх потреб, остання зазнала серйозної ревізії у XVII столітті. Така залежність між релігійним та природничим знанням в цей час грала не на користь першого.

Протягом першої декади XVIII століття, теологи популяризували ньютонівську науку під гаслом того, що саме вона здатна довести, що рука Бога присутня у всіх його творіннях — оскільки гравітація присутня всюди і жодне тіло не здатне її уникнути. І, незважаючи на те, що в жодній своїй науковій роботі Ньютон не

вказував, що саме Бог є джерелом гравітації, його теологічно налаштовані послідовники вважали, що це явно маєтсья на увазі. Втім, листування між Ньютоном та Річардом Бентлі (один з перших теологів, що оцінив працю Ньютона), показує, що він сам був не проти такої інтерпретації.

Коли Кларк розробляв свою теологічну доктрину на основі ньютонівської науки, він переслідував подвійну мету – створити інтелектуальний захист проти атеїстів та дати таке розуміння релігії, що призведе до соціальної гармонії. Однак він не врахував одного моменту – в межах натуральної релігії неможливо пояснити існування Трійці. Будь-яка раціональна або натуральна релігія буде антитринітарною.

Розуміння цього призвело до того, що британська релігійна культура опинилась під сильним впливом унітаризму, який майже все століття визначав основні теологічні дискусії. Як влучно підмітила Маргарет Джейкоб, британський унітаризм XVIII століття «може бути легко визначений як нова версія протестантства – Ньютонівське Християнство».

Король Д. О., к. культурології, старший викладач кафедри культурології, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Сакральний простір в композиціях архаїчного мистецтва Північної Європи

Мистецтво – одна з найбільш ранніх форм світосприйняття. Вивчаючи образи архаїчного мистецтва, можливо не тільки побачити візуалізацію релігійно-міфологічних уявлень певного соціуму, а й глибше пізнати саму систему бачення світу цими людьми, розуміння свого у ньому місця. В даному нарисі нами зроблено спробу здійснити такий аналіз щодо пам'яток архаїчного мистецтва Північної Європи.

Найдавніші наскальні малюнки межі неоліту-бронзи в Швеції та Карелії являють нам певну невиділеність з пульсації великого живого космічного організму – ми не бачимо ані меж, ані системи координат. Втім, можна фіксувати появу уявлення про Потойбіччя. Ефект структурованості і зональності Всесвіту ви-

дно, коли ми роздивляємося металеві предмети цієї доби: розташування та певні композиційні аспекти демонструють новий рівень світобачення. Перед нами комплексне стратифіковане суспільство. І якщо уважно вчитатися в опис Корнелія Тацита, то бачимо, що саме приморські та скандинавські етноси початку ер являли з-поміж решти германців найвиразніше соціальне розширення. Мистецтво доби Міграцій лише підтверджує це.

Однією з найяскравіших пам'яток мистецтва північних германців доби Великих переселень є пара золотих так званих Галехуських рогів (Ютландія, орієнтовно 400 р. н.е.). Традиційно ці зображення трактуються як певні міфологічні чи-то епічні сюжети. Ми ж беремо на себе сміливість наполягати на *астральній розшифровці* даної пам'ятки (беручи за основу розробки К. Голигіної з образності стародавнього Китаю).

Дуже наочно еволюцію уявлень про міфологічний простір та його сакральні зони видно на прикладі поминальних каменів доби Вендель (переважно на острові Готланд). Ранні датуються приблизно межею 400 – 650 н.е., і, що дивувало зокрема А. Голана та С. Ліндквіста, демонструють абсолютно архаїчний, майже енеолітичний світогляд. Сакралізація несе циклічний характер, пов'язаний з родючістю.

Натомість, іконографія на готландських каменях 650 – 800 рр. н.е. має явну ярусну зональність, символи прописані чітко, композиції мають виразні внутрішні сюжети. Сцени різних ярусів мають між собою чіткі семантичні зв'язки і відбивають конкретні міфи. Перед нами остаточне оформлення корпусу міфології, яку можна назвати «Еддичною», а сама манера взаємних переплетень цих сюжетів описана А. Гуревичем як аналог скальдічного віршування, яке зароджується в Скандинавії саме тоді. Плетиво на пам'ятках звіриноного стилю відносяться туди ж.

Розробки Д. Раєвського по зонах світобудови у степовому звіриному стилі ранньозалізної доби дуже добре прикладаються до мистецтва Північноморської цивілізації раннього середньовіччя (за формулюванням О. Хлєсова). Металеві прикраси, а також оздоблення зброї корелюють з різьбленням на дереві чи гобеленами у похованнях в ладях. Завдяки розробкам П. Хупфауфа та Р. Хайзельофа стало реальним вичленити основні структурні та семантичні елементи германського орнаменту.

Отже, мистецтво Північної Європи від другого тисячоліття до н.е. до межі другого тисячоліття н. е. являє собою розвиток

єдиної системи образів та міфологем. Становлення проходило нерівномірно, але уявлення про сакральний простір дають змогу відстежити основні моменти. І саме структурно-семіотичний аналіз сюжетних композицій архаїчного мистецтва, власне, й дозволив це здійснити.

Петрушкевич М. С., к. філос. н., доцентка кафедри культурології та філософії, завідувачка кафедри гендерних досліджень, Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна

Аналіз татуювання через призму теорії М. Маклюена: християнський контекст

Канадський філософ та літературний критик М. Маклюен розробив треступінчату модель всесвітньої історії пов'язаної із комунікацією. Вчений вважав, що кожен нововинайдений комунікаційний засіб (різновид медіа) по-новому маніпулює часом і простором, а також впливає на людські сприйняття та соціальну організацію. Зокрема, він стверджував, що друковані медіа (книжки та преса), які своєю лінійною формою посилювали раціональність та приватність, віддалили світову культуру від її усної, нелінійної, голістичної, «родоплемінної» коріння.

Одним із головних аспектів, на який звертає увагу М. Маклюен, є різниця між людиною друкованої та людиною рукописної культури. Друкована культура нівелює риси усної. Стає зрозумілим, чому у вік електроніки якості, вироблені друкованою культурою, починають зникати, а у християнській вербальній організації відроджуються усні, слухові цінності. Це пов'язано з тим, що вербальна організація може мати візуальні передумови, і навпаки, навіть на книжковій сторінці вербальна організація може бути зсунута в усний вимір, як це відбулося із схоластичною філософією. Оскільки у наш час дуже швидко відбувається повернення до усної форми, під тиском електронних технологій, то очевиднішим стає некритичне прийняття візуальних метафор та моделей, продукованих минулими віками. Таким чином, відбувається теоретична передумова відродження інтересу до християнського релігійного татуювання, незважаючи на заборони.